

Plan van Aanpak Waterschapsverkiezingen 2027

Portefeuillehouder: Jeroen Haan / Stellers: Willem Wensink, Ruud van Esch, Jeanette Cantrijn

Bespreekstuk (adviserend)

Gevraagd besluit

De Ledenvergadering wordt gevraagd akkoord te gaan met:

1. het Plan van Aanpak Waterschapsverkiezingen 2027 (incl. de hiervoor benodigde financiële middelen);
2. het instellen van een bestuurlijke klankbordgroep, onder meer voor de totstandkoming van de stemhulp en de publiekscommunicatie;
3. het voorbereiden van de aanbesteding van een digitale stemhulp door middel van marktonderzoek en dat in een volgende vergadering van de CBDF terug te laten komen.

De kern van het advies

De waterschapsverkiezingen van maart 2027 vragen om een goede voorbereiding. Het is belangrijk dat de vereniging de ambities, financiële en communicatieve kaders vooraf bepaalt, zodat er draagvlak is en de voorbereiding goed van start gaat. Ten behoeve van de start van het project hebben we een plan van aanpak, waarin onder meer de evaluatiepunten van de verkiezingen van 2023 zijn geadresseerd en ambities voor de komende verkiezingen worden omschreven rond publiekscommunicatie.

Met een opkomst van 53,6% in 2023 was er grote tevredenheid over de landelijke acties bestaande uit de juridische maatregelen, de contacten met de partijen en de landelijke campagne. Dat willen we op eenzelfde manier doen in 2027. De waterschapsverkiezingen worden weer tegelijk met de Provinciale Staten verkiezingen (en indirect voor de Eerste Kamer) gehouden.

Argumenten

1. De waterschapsverkiezingen van 17 maart 2027 brengen de waterschappen landelijk in de media in beeld.
2. Er zijn 14 miljoen stemgerechtigden die naar de stembus worden bewogen en kunnen zorgdragen voor het democratisch bestuur van de waterschappen.
3. We moeten 2 jaar van tevoren starten met de voorbereidingen. In juni 2025 ligt er een aanbod van ProDemos aan de waterschappen om de cursus 'Actief voor het Waterschap' af te nemen, waardoor groepen van maximaal 30 potentiële kandidaten of geïnteresseerde burgers kennis kunnen nemen van (besturen van) de waterschappen.
4. Bij de evaluatie van de vorige verkiezingen hebben we afgesproken dat we weer met een stemhulp gaan werken. Over hoe we die stemhulp het beste kunnen inrichten en hoe we daarbij tegemoet komen aan de aanbevelingen hierover uit de evaluatie, consulteren we de markt. Een nader voorstel komt terug in een volgende CBDF-vergadering dit jaar.
5. We nemen deel aan het Bestuurlijk Overleg Verkiezingen om landelijk goede afspraken te maken over uitvoering van de Kieswet, waaronder het tellen van de stemmen.

Financieel

De kosten die de Unie maakt voor de landelijke ondersteuning van de waterschapsverkiezingen ten bedrage van € 1,5 miljoen zijn voor:

- De ontwikkeling en uitvoer van de landelijke verkiezingscampagne (on- en offline) met een toolkit, PR, social media, webcare en monitoring;
- De aanbesteding en ontwikkeling van de stemhulp;
- Doorontwikkeling van de cursus Actief voor het Waterschap;

- De organisatie van bijeenkomsten voor bestuurders en ambtelijke sessies.

Het budget voor de waterschapsverkiezingen van 2023 is als uitgangspunt gebruikt, groot € 1,1 miljoen. Dit bedrag is voorzien van een inflatiecorrectie (over 4 jaren is dat 14,2%, uitgaande van de CPI). Daarbovenop is een bedrag van € 200.000 geraamd voor de aanvullende wens vanuit de evaluatie om enkele moeilijk bereikbare groepen te bereiken en een Engelstalige stemhulp mee te nemen in de aanbesteding. Het totaalbedrag van € 1,5 miljoen wordt als gebruikelijk door de Unie bij de waterschappen in rekening gebracht in het jaar van de verkiezingen en het voorafgaande jaar, dus 50% in 2026 en 50% in 2027.

De verkiezingen worden uitgevoerd door de gemeenten die hiervoor middelen ontvangen van het Rijk. De waterschappen betalen de meerkosten die gemeenten noodzakelijkerwijs voor de waterschapsverkiezingen maken boven op de kosten van de provinciale verkiezingen. Een ander punt van deze agenda gaat over de bijdrage van de waterschappen aan de verkiezingen. Als deze bijdrage uitkomt op de voorgestelde € 15,1 miljoen ontstaat een totaalbedrag van € 16,6 miljoen.

Organisatie en aanpak

De landelijke projectgroep

Voor de aanloop naar de waterschapsverkiezingen in 2027 bestaat de projectgroep bij de Unie uit:

- Ruud van Esch (projectleider);
- Ineke Mulders (juridische zaken, secretaris);
- Jeanette Cantrijn (communicatie);
- Tessa Maas (public affairs).

Als bestuurlijk opdrachtgever fungeert de voorzitter van de Unie, Jeroen Haan, en als ambtelijk opdrachtgever het MT-lid Vereniging, Communicatie en Bestuurlijk Juridische Zaken, Willem Wensink.

Instrumenten voor 2027

Bij de landelijke aanpak zal worden voortgebouwd op de organisatie en de aanbevelingen van de waterschapsverkiezingen 2023. Waar mogelijk wordt voortgebouwd op materiaal en kennis.

Belangrijke instrumenten zijn:

- a) het samen met Prodemos actualiseren van de cursus Actief voor het Waterschap,
- b) (ontwikkeling en begeleiding van) de verkiezingscampagne en
- c) (het aanbesteden van, inrichten en begeleiden van) de digitale stemhulp.

Bijzondere aandacht voor de stemhulp

Uit de evaluatie van 2023 is gebleken dat veel stemgerechtigden gebruik maken van een digitale stemhulp in de maanden voor de verkiezingen. Er waren 2,7 miljoen gebruikers en dat is een stijging van 0,7 miljoen ten opzichte van 2019. Daarnaast was er kritiek op het formuleren van de stellingen en het (strategisch) invullen door de partijen. Uit de evaluatie van 2023 blijkt dat er niet te veel stellingen mogen zijn en dat deze goed te begrijpen moeten zijn.

De Ledenvergadering heeft in april 2024 bij het bespreken van de evaluatie van 2023 besloten dat er in 2027 weer een stemhulp wordt ingezet. De aanbesteding van de digitale stemhulp van de waterschappen wordt door de Unie opgepakt waarbij in ogenschouw zal worden genomen welke vernieuwingen doorgevoerd kunnen worden. Rond maart/april 2026 zal de opdracht gepubliceerd worden, wat begin juli 2026 moet leiden tot een gunning van de opdracht om voor 21 waterschappen een digitale stemhulp te maken. Vanwege de complexiteit van een Europese aanbesteding zal de Unie zich door een bureau laten begeleiden bij het opzetten en uitvoeren van de aanbesteding.

De aandachtspunten vanuit de evaluatie van de verkiezingen van 2023 worden hierbij meegenomen. Het aantal stellingen, de kwaliteit van de stellingen en het proces om tot positionering van politieke partijen te

komen, zijn voor verbetering vatbaar. Daarover gaan we in gesprek met de 3 grote aanbieders van een stembulp, te weten Kieskompas, Citisens en ProDemos. Via een marktonderzoek kijken we naar de manier waarop de stellingen bij de verschillende aanbieders tot stand komen en van een duidelijke context kunnen worden voorzien. Op die manier willen we de markt ons laten helpen om tot een beter passende stembulp te komen.

De Unie en de waterschappen hebben voorbij verkiezingen ervaring met:

- KiesKompas (gebruikt in 2008 en 2015);
- MijnStem van Citisens (gebruikt in 2019 en 2023).

Daarnaast is er de StemWijzer van ProDemos.

Er moet een besluit worden genomen over hoe we de digitale stembulp willen ontwikkelen. Uit oogpunt van de campagne is het een onmisbaar instrument om bepaalde groepen te bereiken (zoals de jongeren). Het bereik is landelijk gezien bijzonder groot en het gebruik stijgt. We gaan daarom voor goede stellingen zorgen. Daar kan meer centrale regie op komen. Dat we met elkaar 20-30 goede vragen bedenken. Hierop wordt teruggekomen in de CBDF na de zomer 2025.

Het telproces

Ten opzichte van het tellen in 2023 zijn er verbeteringen gewenst. Met een kleiner stemformulier of doorwerken op de stembureaus totdat ook alle stemmen voor de waterschappen geteld zijn. Hierover zijn we in gesprek met de betrokken partijen in het Bestuurlijk Overleg Verkiezingen (het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), de Kiesraad, de VNG en de NVVB (Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken). Het ministerie van BZK heeft inmiddels meegedeeld dat de wet niet wordt gewijzigd en dat niet zal worden voorgesteld om de telling op te knippen. Wel zal er worden gekeken naar de uitvoerbaarheid.

Verkiezingscampagne

De Ledenvergadering heeft in 2023 gepleit voor het vasthouden van de aandacht voor het werk van de waterschappen richting de verkiezingen van 2027 met een gezamenlijke publiekscommunicatie. In 2025 is hiervoor een Europese aanbesteding opgezet en een communicatiebureau geselecteerd (Johnny Wonder) voor de ontwikkeling en uitvoering van de gezamenlijke publiekscampagnes. Samen met de waterschappen en het bureau wordt een publiekscampagne ontwikkeld die in 2026 zal worden uitgerold. Hiermee willen de waterschappen het waterbewustzijn vergroten onder inwoners, het werk van de waterschappen zichtbaar maken en inwoners ertoe aanzetten zich watervriendelijk te gedragen (gericht op gedragsverandering). Deze publieksaanpak zal verder worden ontwikkeld voor de waterschapsverkiezingen in 2027. De precieze invulling van de campagne is nog nader te bepalen. Uitgangspunt is dat de Unie samen met de themagroep Communicatie verantwoordelijk is voor een landelijke koepelcampagne met voldoende ruimte voor regionale invulling.

We zullen voor de verkiezingen van 2027 alle aanbevelingen uit de evaluatie overnemen.

Aanbevelingen 2023 verkiezingscampagne:

1. Zet weer in op een gezamenlijke, landelijke campagne. Zorg met een langjarige publieksaanpak daarbij voor een stevige aanloop naar de verkiezingen waarin de aandacht voor het werk van de waterschappen en de bestuurlijke keuzes wordt vergroot.
2. Betrek de waterschappen nauw bij de ontwikkeling van communicatiemiddelen, dit vermindert het aantal benodigde correctierondes door het communicatiebureau en vergroot de uiteindelijke bruikbaarheid van die middelen.
3. Behoud in de aanbesteding voor de campagne eisen voor een goed bereikbaar bureau met voldoende capaciteit om op piekmomenten de waterschappen te faciliteren en te ondersteunen.
4. Zorg voor nauwkeurige en tijdige communicatie over de planning en wijzigingen in die planning.

5. Zorg dat de toolkit goed vindbaar en bruikbaar is en dat middelen aansluiten op de systemen van de waterschappen.
6. Zorg dat er in 2027 specifieke aandacht gaat naar grote steden en/of moeilijk te bereiken doelgroepen.
7. Zet wederom een bestuurlijke klankbordgroep in om tussentijds de aanpak te toetsen.

Ad 6 Moeilijk bereikbare doelgroepen: hiervoor wordt een bedrag van € 200.000 geraamd. Te denken valt aan eerste-stemmers, de laaggeletterde, minder digitaal vaardige doelgroep, de niet-Nederlandstalige doelgroep en een Engelstalige stemhulp. Wat we binnen het budget precies kunnen doen, zal gaandeweg duidelijk worden.

Bestuurlijke klankbordgroep

Eén van de aanbevelingen uit de evaluatie 2023 is om wederom een bestuurlijke klankbordgroep in te zetten om tussentijds de aanpak te toetsen. De bestuurlijke klankbordgroep is bij de verkiezingen van 2023 vooraf in het leven geroepen en heeft meegewerkt aan de voorbereiding op de aanbestedingen, in het selectieproces van de aanbestedingen en in de uitwerkingen van de plannen en de communicatie-aanpak. De klankbordgroep bestond uit voorzitters en DB-leden. Zij fungeert als klankbord en heeft een toetsende functie en beoordeelt de inhoud van de voorstellen en resultaten vanuit haar kundigheid.

Er zal een uitvraag worden gedaan voor het instellen van een bestuurlijke klankbordgroep die de communicatiecampagne en stemhulp begeleidt en toetst. De portefeuillehouder Communicatie en de voorzitter WCIWIS zullen hierin kunnen deelnemen, aangevuld met nog twee voorzitters en drie DB-leden. Het ligt voor de hand deze bestuurders in zowel de CBDF als de CCIWIS te zoeken.

Bestuurlijk aandachtspunt

De waterschapsverkiezingen zijn een mijlpaal voor het democratisch gekozen waterschapsbestuur. Iedere 4 jaar wordt het Algemeen bestuur gekozen.

Besproken in / Vervolg

De CBDF van 6 juni heeft de Ledenvergadering positief geadviseerd rondom de drie gevraagde besluiten. Met name de evaluatiepunten ten aanzien van het telproces en de stemhulp worden door de CBDF van harte onderschreven. Voorspelbaarheid in het telproces en eenzelfde moment van bekendmaken van de verkiezingsuitslag zijn van belang. Een nader gesprek over de invulling van de stemhulp volgt in de CBDF na de geplande marktconsultatie. Vanuit de CBDF hebben zich al verschillende bestuurders aangemeld voor de bestuurlijke klankbordgroep. Afgesproken is dat er nog een apart bericht komt waarmee leden zich aan kunnen melden.

Het onderwerp verkiezingen zal regelmatig regulier op de agenda binnen de vereniging terugkomen.